

De breinbeving

Zaterdag 11 september 2021. Ik zit tussen 16.00 en 17.00 uur in een studio in Hilversum samen met Amerikanist Koen Petersen en oorlogsverslaggever Hans Jaap Melissen voor een debat op Radio 1. De gespreksleider begint met de vraag: 'Waar was je op 11 september, precies twintig jaar geleden?'

Ik gaf een geschiedenisles in lokaal 2.05 op De Driestar in Gouda. Abrupt ging de deur open. Een student viel letterlijk en figuurlijk het klaslokaal binnen. Opgewonden en onthutst. 'In Amerika staan twee enorme flatgebouwen in brand,' bracht hij er emotioneel uit. We verlieten het lokaal en gingen naar de derde verdieping. Op de gang bij de bibliotheek stonden welgeteld vier computers voor de studenten.

In de uitzending horen we ondertussen het nummer *Eve of Destruction* van Barry McGuire. Weliswaar geschreven naar aanleiding van de Vietnamoorlog, maar het is ook toepasselijk voor deze situatie.

Op de 'jubileumdag' 2021 worden we bedolven onder een lawine van publicaties. Beschouwingen, analyses en 'de fouten van de Amerikanen' buitelen over elkaar heen. Mij treft het relaas van Wafa Al Ali in de NRC, van die dramatische dag twintig jaar geleden. Zij vertelt hoe de aanlagen van 9/11 niet alleen de wereld op haar grondvesten deden trillen, maar ook haar zelfbeeld deden wankelen. Massapsycholoog Jaap van Ginneken brengt de persoonlijke ervaring van Wafa trefzeker onder woorden: Het 'oerbeeld' van de ineens stortende torens zorgen voor een 'breinbeving'. De pesterijen die Wafa Ali ten deel vielen na 9/11 toen ze op de basisschool bij meester Gerard in de klas zat, hebben twintig jaar later nog impact. De aangekondigde 'botsing der beschavingen' door politicoloog Samuel Huntington zijn zichtbaar in het verhaal van deze moslima.

'Geschiedenis gaat over onszelf, maar draait niet om onszelf'

Begrijpen we haar? Of zijn we immuun en onverschillig geworden voor de waarneming dat de culturele en religieuze identiteit de discussies over de wereld dichtbij en ver weg, in en om ons heen, bepalen? Zijn we zo 'verwesterd' dat we niet in de gaten hebben dat in deze botsingen de identiteit van mensen en hun geschiedenis op het spel staan? Ook de PVV-stemmer heeft er recht op dat we niet alleen zijn daden of gedrag, maar ook zijn motieven in onze beschouwing betrekken. Hoe gaan we in de klas om met het wij-zij-frame?

Laten we ons in vredesnaam verdiepen in elkaars referentiekaders. Het door geschiedenisleraren meest en intensief beleden dogma van de 'standplaatsgebondenheid,' wordt tegelijkertijd het vaakst misbruikt. Tijdens een gesprek met leerlingen die hun geschiedenisdocent hadden voorgedragen als 'de beste geschiedenisleraar van Nederland' trof mij de uitspraak van een van hen: 'Onze leraar heeft een uitgesproken eigen mening, maar je voelt je veilig en thuis bij hem om te zijn wie je bent, juist ook als dat afwijkend is van de mainstream.'

Geschiedenis gaat over onszelf, maar draait niet om onszelf. Arnon Grunberg zei dat 'er nooit oorlog is gevoerd voor mensenrechten of voor scholen voor meisjes.' Nee, het verleden is geen moreel bubbelbad. De historische werkelijkheid spot met ethische imperatieven. Maar dit is niet het laatste woord. Geschiedenisleraren moeten een bodem onder het bestaan van hun leerlingen leggen waarin zij zich kunnen wortelen. Geschiedenis leert ons wie we zijn. Geschiedenis leert ons ook de gevolgen van verkeerd gedrag. Daarom mogen we niet altijd blijven denken en doen zoals we doen. ■

Ton van der Schans is voorzitter van de VGN. Hij werkt als docent geschiedenis op de Driestar Hogeschool (pabo) in Gouda.